

מאת הרב יוסף-שמחה גינזבורג

שבת-קודש, ראש-השנה א' בתשרי תש"ע

עד תפילת ערבית במוצאי ראש-השנה, ישקוד כל אחד ואחד באמירת¹ משעה אחת קודם תפילת המנחה תהילים לילה ויום².

², גם לא הש"ץ והתוקע, אלא ביום-הכיפורים³ אין לובשים ה'קיטל'

. איש המדליק לא יברך², ו'שהחיינו'⁴ הברכות בהדלקת הנרות: "להדליק נר של שבת ושל יום הזיכרון"⁵.
'שהחיינו'

⁶לפני מנחה אומרים 'הודו' ו'פתח אליהו', כבכל ערב-שבת.

ליל א' דראש-השנה

עיקר עבודת ראש-השנה הוא בקבלת עול מלכות שמים, ולכן עבודת היום גם בגדולים ובעלי צורה – [היא] בעבודה הנראית כמו פשוטה, באמירת תהילים כל הזמן ולמעט בשינה בשני לילות אלו ככל האפשרי, ולהיזהר ב[מ]דברים בטלים עד קצה האחרון גם משיחות איזה שיהיו (כהעבד אשר אין לו זמן אף רגע⁷ לשבות ממלאכת אדונו, או כבן הטרוד בשמחת קבלת פני אביו).

²לפני תפילת ערבית אומרים תהילים.

⁸: ערבית

⁹. ש"ץ קבוע ימשיך בתפקידו גם אם הוא בשנת האבלות (רח"ל).

, מזמור¹¹ ובצהלה" **ברינה** "גם¹⁰ קבלת שבת – מתחילים 'מזמור לדוד', אנא בכוח, לכה-דודי (כל הפיוט) שיר, ה' מלך, ק"י.

¹². אין כופלים 'לעילא' בקדישים של עשרת ימי תשובה (אלא בתפילת נעילה).

זכרון יום בתפילה ובקידוש, כשחל בשבת, משמע לכאורה מהנדפס בסידור שאומרים "מקרא קודש הזה, תרועה"
¹³

.

¹⁵. שלום' במרומיו, וכן בסיום הקדישה אומרים 'עושה¹⁴ בסיום תפילת שמונה-עשרה

אחרי שמונה-עשרה של ראש-השנה: ויכולו, ברכת 'מעין שבע', לדוד מזמור, קדיש-תתקבל, מזמור לדוד,
¹⁶. חצי-קדיש, ברכו, עלינו

¹⁷. כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אמר, שהכוונה באמירת 'לדוד מזמור' היא כלי להשפעות גשמיות על כל השנה לאחר אמירתו על-ידי כל הקהל, מסיים הש"ץ בקול את הפסוקים האחרונים ("שאו שערים ראשיכם, והינשאו..."), ואין אומרים פסוק בפסוק חזן וקהל
¹⁸

.

. דהיינו, גם לאנשים נכבדים¹⁹ כל אחד אומר לחברו: 'לשנה טובה תיכתב ותיחתם', בלשון יחיד דווקא שנוהגים לפנות אליהם בלשון רבים
²⁰

.

².אומרים: שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא – בלחש

¹¹. – מי שבירך 'שהחיינו' בהדלקת הנרות, לא יברכנה שוב בקידוש²¹ **קידוש**

"מצווה לאכול ולשתות ולשמוח בראש-השנה. אמנם לא יאכלו כל שובעם, למען לא יקילו ראשם ותהא²² יראת ה' על פניהם"

²³. בכל סעודות ראש-השנה טובלים פרוסת המוציא בדבש, אבל מניחים מלח על השולחן

²⁴. בהתוועדויות דראש-השנה היה הרבי טובל חתיכה אחת בדבש, ושלאחריה במלח

²⁵. טבילת פרוסת 'המוציא' בדבש, וכן טבילת התפוח בדבש – שלוש פעמים

מפרוסת המוציא, אוכלים תפוח מתוק בדבש – הרבי נהג²⁶ בתחילת הסעודה של לילה זה, לאחר הטעימה
. נטל את התפוח²⁷ כך: המתין עד שיגיעו גם הרימונים

²⁹, בקליפתו²⁸ בימינו
חתכו לחלקים, טבל חלק אחד שלוש פעמים בדבש, בירך עליו 'בורא פרי העץ', ואחר הברכה קודם
האכילה

³⁰
אמר: "יהי-רצון מלפניך (ללא ה' אלוֹקינו ואלוֹקי אבותינו) שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה"
²

.

גם אם יש על השולחן תמרים או רימונים, שהם משבעת המינים, הורה כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו לברך 'בורא
³¹פרי העץ' על התפוח דווקא.

ההנהגה בפועל וההוראה לרבים – לכוון בברכת 'העץ' לפטור גם את רסק התפוחים שאוכלים בקינוח
הסעודה³².

(מי שעדיין לא אכל מרימוני השנה, אם הרימון לא היה לפניו בשעת אמירת³³ בהמשך לזה, "אוכלים רימון
³⁴
 'שהחיינו' שבקידוש – יברך עליו 'שהחיינו' קודם האכילה) וראש איל
 (למעשה – רבים נוהגים בראש דג. ואם הדג הוא קרפיון או מין אחר המוחזק בתולעים וללא פיקוח בנושא,
 צריך לבדקו מבעוד-מועד), אבל אין אומרים 'יהי רצון' כי אם על התפוח"
²

(יש לשים לב שאכילת הרימון היא בלילה הראשון, ולכן אין להשתמש בו ל'פרי חדש' בלילה השני, אלא
 להשיג פרי אחר).

³⁵כ"ק אדמו"ר מהור"צ לא נהג לומר 'לחיים' בסעודות ראש-השנה

³⁶כ"ק אדמו"ר מהור"צ לא הניח לשיר ניגון בסעודות ראש-השנה, גם לא ביום השני

מי ששכח לומר 'רצה' וגם 'יעלה ויבוא' בברכת המזון, ונזכר קודם שהתחיל 'הטוב והמטיב' – כוללן יחד ואומר
 "ברוך... שנתן שבתות למנוחה... וימים טובים לזיכרון, את יום הזיכרון הזה, ברוך... מקדש השבת וישראל ויום
 רק את מה ששכח ולא את ההזכרה השנייה. **בנוסח ברכה זו**. אבל אם שכח רק אחת מהן, אומר ³⁷הזיכרון
 אמנם בלילי ראש-השנה, שאז צריך לחזור לראש, צריך תמיד לומר הן 'רצה' והן 'יעלה ויבוא'
¹¹

³⁸לפני 'הרחמן' דראש-השנה אומרים 'הרחמן' דיום-טוב

בברכת-המזון דראש-השנה, כשהיה כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו המזמן, היה אומר: "הרחמן הוא יחדש עלינו
³⁹וכו" בקול-רם, וענו אחריו אמן

⁴⁰בסוף ברכת-המזון, אומרים "עושה שלום..." (ולא "השלום")

יום א' דראש-השנה

⁴¹בימי ראש-השנה טובלים במקווה-טהרה בשחרית קודם התפילה, וכן בכל שבת ויום-טוב

מנהג-ישראל-תורה, לעשות מאמצים גדולים ביותר, שכל ילד יהיה בימי ראש-השנה משך זמן בבית-הכנסת, וישתתף – בהתאם לגילו – בתפילות ובברכות, ישמע תקיעת שופר, יענה "אמן", ו"אמן, יהא⁴² שמייה רבא".

"כל מי שמכוון בעת התחלת 'אדון עולם', כתב ר' יהודה חסיד ורב האי גאון ורב שרירא גאון: ערב אני בדבר, ויום-הכיפורים **בראש-השנה** שתפילתו נשמעת, ואין שטן מקטרג על תפילתו, ואין לו שטן ופגע-רע בתפילתו, ואויביו נופלין לפניו"

43

.

לאמירת 'המלך' ניגש ש"ץ אחר, והוא ה'בעל שחרית'. הש"ץ פותח בנעימה המקובלת, מסיימה בקריאת 'המלך' בקול רם, וממשיך מיד "יושב..." בנעימה, והקהל אינו קורא 'המלך' בקול רם, לא עם הש"ץ ולא⁴⁴ הנוסח) כל אחריו (אבל כל אחד אומר לעצמו את

אין נוהגים כמנהג העולם לפתוח את הארון לאמירת "שיר המעלות ממעמקים" בראש-השנה⁴⁵. ובעשרת-ימי-תשובה, או לאומרו פסוק בפסוק, חזן וקהל

"ברוך... הבוחר בעמו ישראל באהבה" מסיים הש"ץ בלחש, וכן בכל ימות השנה, כמובן, אולם "ברוך... גאל⁴⁶ ישראל" מסיים הש"ץ בקול רגיל, וכן בשאר ימות השנה

בחזרת הש"ץ, כשמגיע הש"ץ ל"וכתוב" ול"ובספר", הציבור אומרם בקול רם ולאחר מכן אומרם הש"ץ, אבל⁴⁷ לא ב"זכרנו" וב"מי כמוך"

בחזרת הש"ץ בשחרית, אחרי פיוט "אתה הוא אלוקינו... וקדוש", סוגרים הארון, ואומרים (מכיוון שהיום שבת, רק: "ובכן וה' פקד... שמו מפארים... שומרי... שפרו... שבטי... שבותנו... כל יושבי...", וכל הא"ב של פיוט "אדר והוד" (ללא החרוזים: עמוסין... פשעם... צמחיהם... שבח מגדול...)). אחרי חרוז "כל יושבי תבל"⁴⁸ האחרון, אומרים "ישפוט תבל... והוא באחד", פותחין הארון, וממשיכים "ה' מלך"

עד כמה שזוכרים, תמיד עמד הרבי בפיוט 'לא-ל עורך-דין'.

היו שנים שהרבי היה מתרומם משיבתו בסיומי ברכות בחזרת הש"ץ, ומתרומם מסמיכתו על ה'עמוד'⁴⁹. באמירת 'וכתוב', 'ובספר'. אך בשנים אחרות היה יושב גם בסיומי ברכות

⁵⁰. בבית-חיינו לא נהגו לעשות הפסקה לפני קריאת התורה.

בפתיחת הארון להוצאת ספר-תורה אומרים (גם כשחל בשבת) שלוש פעמים "ג מידות, ואחר-כך "ריבונ של עולם", "יהיו לרצון", ופסוק "ואני תפילתי" – כל אלו פעם אחת בלבד, ככתוב במחזור השלם.

(, בניגון המיוחד לימים הנוראים, וכן⁵¹ בתפילת שחרית דשני ימי ראש-השנה קוראים בתורה, (חוץ מן המפטיר גם באמירת 'ועזור', קריאת העולים לתורה, ברכות התורה, ו'מי שבירך'.

⁵². בנוסח מי שבירך רגילים לומר: "בעבור שעלה לתורה... בזה יום הדין..."

ו"ידעתי ה'... " (הפסוקים – בקול רם). חצי⁵³ הש"ץ של מוסף אומר (רק הוא ולא הקהל): "הנני העני..." קדיש. תפילת מוסף.

⁵⁴. מכינים מגבות וכדומה להפסיק בין פני המשתחוים ב'עלינו' לבין הקרקע.

⁵⁵. בסוף הפיוט "אופד מאז" צ"ל: "להעביר בִּשְׁבֹט". בפיוט "אם לא למענו", צ"ל "נְכַעֵס".

⁵⁶. כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו היה עומד באמירת "ונתנה תוקף".

הש"ץ והקהל כורעים ב'עלינו', גם היום, אף-על-פי שחל בשבת, ככתוב במחזור.

מנהג הרבי: ל'עלינו' עמד וכרע עם הש"ץ (לא רקק ב'להבל ולריק'). לנפילת כורעים אין נופלים על היד, . אין נוהגים לפרוש מטפחת⁵⁷ אלא נוגעים בראש בקרקע, אצבעות הידיים קפוצות והבוחן אינה כפופה לתוכן

וכדומה על רצפת קרשים

.

אסור לש"ץ לעקור ממקומו בעת התפילה, ולכן יעמוד קצת רחוק מן התיבה כדי שיוכל לכרוע ולהשתחוות, ⁵⁹ והעומדים לידו עוזרים לו לקום.

(בשעה שהש"ץ מסיים "הוא אלוקינו, אין עוד..." , ולכן על הש"ץ ⁶⁰פסוקי "אתה הראת" אומר הקהל (בלבד להאריך מעט בזה כדי שיספיק הציבור לומר את כל הפסוקים [וכיון ש'עלינו' הוא חלק מהתפילה, על הש"ץ בקול], ולא למהר ולהתחיל מיד "אוחילה לא-ל". **כולו** לאומר

אומרים "היום הרת עולם" גם היום, בשבת, אבל לא "ארשת", ככתוב במחזור.

בראש-השנה – כבכל ⁶¹מוכח מסידור אדמו"ר, ש(למנהג חו"ל, ולנוהגים כך באה"ק) יש נשיאת כפיים יום-טוב – גם כשחל בשבת, ורק במוסף ולא בשחרית. וכן שאין אומרים "ותערב".

⁶²כ"ק אדמו"ר מהורש"ב היה לומד כל שיעוריו הקבועים (גם בנגלה) גם בראש-השנה וביום-הכיפורים.

מכיוון שחל ראש-השנה בשבת, אומרים: מזמור לדוד, אתקינו, ושמרו, אם תשיב, דא היא, זכור, על **קידוש**. ⁶³ כן – בלחש; תקעו וברכת הגפן – בקול רגיל.

השוכח 'יעלה ויבוא' בברכת המזון ביום ראש-השנה, אם נזכר קודם שהתחיל תיבת 'ברוך' **סעודת היום**. של 'הטוב והמיטיב', יאמר את הברכה המיוחדת כנוסח שבסידור (ללא הזכרת שבת). ואם נזכר אחר שאמר ⁶⁴ תיבה זו, אינו חוזר.

יש לקרוא היום את ההפטרה של מחר', כל אחד לעצמו.

⁶⁵נוהגים שלא לישון בראש-השנה ביום, והיושב בטל הרי זה כישן.

67. הנחלב והנולד היום אסור עד מוצאי-יום-טוב⁶⁶ אסור להכין מהיום (שבת) למחר.

. בקריאת התורה – 'ותיגלה'.⁶⁸ אומרים: 'ואני תפילתי' **מנחה**.

69. היום, שחל בשבת, אין אומרים 'תשליך', אלא למחרת.

יום ראשון, ב' בתשרי **ב' דראש-השנה**

. בשנים מסוימות, לאחר אמירת תהילים זו, החל² לפני תפילת ערבית אומרים תהילים **ערבית מוצאי ש"ק**.⁸
כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו לנגן "אבינו מלכנו"

בברכה רביעית: ותודיענו. אין אומרים 'ויתן לך', גם לא מחר בערב.

, גם לא⁷⁰ מנהג ותיקין, שגם אלו שמעשנים כל השנה ומעשנים גם ביום-טוב – לא יעשו בראש-השנה בצנעה, וכלשון כ"ק אדמו"ר מהור"צ: "וראוי הדבר אשר הבני-תורה יזהרו בזה, וישפיעו גם על מכירהם"²

, מאש הדלוקה לפני חג ראש-השנה.⁷¹ זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים

, ומברכים: "להדליק נר של יום הזיכרון", ו'שהחיינו'.⁷² גם היום מדליקים לפני הברכה

בעת הדלקת הנרות נוהגים להניח לפני המברכת פרי חדש ובעת ברכת 'שהחיינו' מסתכלת בו, ותדליק את . אם היא לובשת לראשונה בגד חדש, אינה צריכה פרי חדש ואז יכולה⁷³ הנרות סמוך לקידוש ממש להפסיק בין הדלקת הנרות לבין הקידוש. ואם אין לה פרי או בגד חדשים – בכל זאת תברך 'שהחיינו'.⁵

⁷⁴קידוש – יקנה"ז (ברכות: הגפן, אשר בחר, מאורי האש, המבדיל, שהחיינו).

אין מקרבים הנרות ואין מאחדים את השלהבת שלהם, וכן אין מביטים בציפורניים. ורק בעת ברכת "בורא ⁷⁵מאורי האש", מסתכלים בנרות, כמו שהם מוצבים בפמוטים.

נוהגים להניח פרי חדש לפני המקדש ובעת ברכת 'שהחיינו' מסתכל בפרי חדש, או שלובש בגד חדש, ואם ⁵אין לו – מכל-מקום יברך 'שהחיינו'.

. בליובאוויטש נהגו, וכן הקפידו רבותינו נשיאינו, לאכול² את הפרי החדש אוכלים קודם נטילת ידיים לסעודה כזית ולברך ברכה אחרונה (רק על הפרי ולא על היין) 76

⁷⁷דברים הנאכלים לסימן טוב, הם רק בלילה הראשון.

⁷⁸הדיוק בלחם-משנה, שיהיו הלחמים דבוקים מאחוריהם זה לזה והצד העליון כלפי חוץ, לא נאמר ביום-טוב.

השנה-דראש ב' יום:

⁷⁹הבריאים אינם טועמים וגם אינם שותים מאומה עד אחר התקיעות וסיום התפילה שחרית.

ללמוד בימי ראש-השנה בבוקר את המאמר "להבין ענין תקיעת⁸⁰ כ"ק אדמו"ר מהור"צ היה מצווה לתקוע שופר" הנדפס ב'סידור עם דא"ח' (רמד, ג). והוסיף הרבי: – מובן מעצמו שזהו נוסף על חיוב ידיעת הלכות שופר כמבואר בפוסקים ².

בחזרת הש"ץ בשחרית, אחרי פיוט "אתה הוא אלוקינו", אומרים "תעיר ותריע" "מלך תפילת שחרית. ממלט", "מלך זכור... נורא וקדוש". "שמו מפארים... שומרי... שפרו... שבטי... שבותנו... שבח מגדול... כל יושבי... קדוש". "אדר והוד (כל החרוזים בסדר הא"ב)... הללוהו בתקע שופר, כל יושבי... קדוש". "אדון אם מעשים... הן לא יאמין... קדוש", וממשיכים "ובכן יהי בישרון מלך", מלך עליון...". 81

, לפני התחלת אמירת כל נוסח 'אבינו מלכנו'.⁸² מנגנים "אבינו מלכנו, אין לנו מלך..."

⁸³ אומרים "אבינו מלכנו" החזן והקהל כולם כאחד, מתחילה ועד סוף.

ב'לוח התיקון' לסידור תורה-אור (תש"א) נכתב שצריך לומר "זכויות", וכן נתקן בסידורים החדשים ובמחזור ⁸⁴דשנת תשמ"ט.

⁸⁵ אם יש ברית-מילה בבית-הכנסת, מלים לפני התקיעות.

⁸⁷, אחר קריאת התורה לפני התקיעות ⁸⁶אדמו"ר חב"ד נהגו להזכיר נשמות בלחש.

תקיעות:

⁸⁸ אין נוהגים שגדול העדה אומר דברי כיבושין לפני תקיעת שופר.

⁹ בעל-תוקע קבוע ימשיך בתפקידו גם אם הוא בשנת האבלות (רח"ל).

לאחר הכנה להתעוררות לתקיעות – בהכנה רבה כל חד לפום שיעורא דיליה, שהיא הכנה רבה לעבודת , עלה אלוקים, יהי-רצון (שאומר רק⁹⁰ – ואמירת ז' פעמים למנצח, פסוקי 'קר"ע שט"ן⁸⁹ה' במשך כל השנה [לעצמו]), התוקע⁹¹ הבעל-תוקע מברך "לשמוע קול שופר", ו'שהחיינו' [השנה אין צריך בגד חדש ל'שהחיינו']. השופר מכוסה (ורק פיו גלוי) גם בשעת הברכות, עד התקיעות, אך לא בתקיעות עצמן ⁹²

.

, ולא יכוון המברך להוציא את השומעים ידי חובתם בברכות ובתקיעות, וגם השומעים יכוונו לצאת ידי חובתם יענו "ברוך הוא וברוך שמו" ⁹³

.

⁵ גם השומע אסור לו להפסיק בין הברכות להתקיעות, ואם הפסיק שלא מעניין התקיעות – חוזר ומברך.

אין להפסיק גם אחר התקיעות, עד גמר התקיעות דמעומד, רק מעניין התקיעות והתפילות, ואם הפסיק (אחר ⁵) – אינו צריך לחזור ולברך⁹⁴ התחלת התקיעות.

. התוקע מאריך בתקיעתו עד שמסיר המקריא² המקריא – מורה באצבעו בסידור, אבל אינו מקריא בדיבור ⁹⁵. אצבעו

שלוש פעמים. בשברים תוקעים שלושה קולות **תר"ת** שלוש פעמים, **תש"ת** שלוש פעמים, **תשר"ת** תוקע ומחצה (יש אומרים שהרבי תקע כך: טו-או-טו, או-טו, או-טו, טו) ⁹⁶

. כל שבר – נמשך שלושה כוחות דווקא ⁹⁷

. בתרועה – מרבין בטרומיטין ⁹⁸

. בתקיעות מיושב – שברים-תרועה בנשימה אחת, בהפסק משהו ביניהם. ואילו בתקיעות מעומד בשתי נשימות – בהפסק נשימה ביניהם ⁹⁹

.

¹⁰⁰ בסידור אדמוה"ז נאמר, שבין תשר"ת לתש"ת ובין תש"ת לתר"ת יתוודה (התוקע) בלחש.

¹⁰² – "ובכן, יהי רצון מלפניך..."¹⁰¹ אחרי התקיעות אומרים – גם הקהל

האומר את הפסוקים קודם התקיעות מנגן גם-כן את שלושת הפסוקים שלאחר התקיעות: "אשרי העם", [ואחר-כך אומר כל הקהל יחדיו: "אשרי"¹⁰³ בשמך יגילון", "כי תפארת"]והקהל עונה אחריו פסוק בפסוק יושבי ביתך" ². יהללו.

תוקעים הן בלחש והן בחזרת הש"ץ. בתפילת לחש, כשמגיעים המתפללים לסיום הברכות ששם יש **במוסף** לתקוע, הש"ץ או התוקע טופח בידו על השולחן כדי לסמן לציבור שעומדים לתקוע ¹⁰⁴ למנהגו, אין ¹⁰⁵ מקרין כלל בתקיעות מעומד, לא בלחש, לא בחזרת הש"ץ, ולא בתקיעות שאחר-כך ¹⁰⁵.

המתפלל מוסף ביחידות אינו תוקע בברכות מוסף. ואפילו אם יש מי שיתקע לו, אינו מפסיק לשמוע את ¹⁰⁶ התקיעות, שלא תיקנו זאת אלא בציבור.

. ותקיעות אלה אינן ¹⁰⁷ אחרי התפילה ואמירת תהילים תוקעים שלושים קולות כדי לערבב את השטן לעיכובא, שהרי כבר יצאו ידי חובתם.

"מותר לומר לקטן שיתקע כדי שיתלמד, בין שהגיע לחינוך בין שלא הגיע לחינוך, ומותר לו לתקוע כל היום..." ¹⁰⁸ לפי שמצווה על הגדולים ללמד את הקטנים ולחנכם במצוות.

¹⁰⁹ התוקע בעבור נשים לא יברך להן, אלא יברכו הן לעצמן.

במשך ימי ראש-השנה, משתדלים (על-פי הוראת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו) לזכות רבים מאחינו בני-ישראל בשמיעת קול שופר, דהיינו לברך ולתקוע להם סדר התקיעות דמיושב כהלכתו, ובמיוחד חיילים ושוטרים, והנמצאים במושבי-זקנים, בתי-רפואה ובתי-הסוהר.

תשליך:

¹¹¹, ואומרים 'סדר תשליך' ¹¹⁰ אחר תפילת מנחה, לפני השקיעה, הולכים מחוץ לעיר אל באר המים או מעיין ואחר כך מנערים שולי הטלית קטן ¹¹²

. מי שלא הלך לתשליך בראש-השנה, יכול ללכת ב"י"ג מידות" [=פיוט הנאמר בקהילות האשכנזים בח' תשרי. אך השנה שיום זה חל בשבת, מקדימים ברוב הקהילות לומר זאת ביום חמישי, ו' תשרי, שהוא יום הקריאה בתורה].

סיום החג:

לשון כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו: "ואני בהצעת, אשר גם כל אחד ואחד ינהוג כן, לחבר שעות דראש-השנה והתחלת מוצאי ראש-השנה בלימוד החסידות, ובשביל אשר סללו לנו נשיאינו – יומשך גם לנו בכל ענייניו¹¹³. אור החסידות עד למטה מטה

כ"ק אדמו"ר בעצמו (החל משנת תשי"ב) נטל ידיו לסעודה הוא והקהל בכל ראש-השנה לעת ערב, במשך ההתוועדות הורה לנגן ניגונים מכל הנשיאים, ואמר מאמר דא"ח נוסף לשיחות וכו', ובו הזכיר מדברי כל¹¹⁴. הנשיאים (והחל משנת תשד"מ גם מדברי האריז"ל)

מוצאי יום-טוב:

– "אתה חוננתנו". יש לזכור ולהזכיר לציבור את השינויים וההוספות שבתפילת עשרת-ימי-תשובה, **ערבית** ודיניהם.

. אין מברכים על הנר והבשמים.¹¹⁵ – מנהגנו להתחיל ב"הנה א-ל ישועתי" **הבדלה**

¹¹⁶. במוצאי ראש-השנה היו אומרים "א. גוט יאָהר" [=שנה טובה] – המשכה חדשה

¹ישנו מאמר של אדמו"ר הזקן: "להבין עניין אכילת הדבש עם המוציא בראש-השנה עד אחר הושענא רבה"
¹⁷

, והעיר על זה כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו: "צריך עיון אם הכוונה רק לסעודות שבת ויום-טוב... וסעודות ערב
יום-הכיפורים ומוצאי יום-הכיפורים, או גם בימי השבוע

¹¹⁸

.

עשרת ימי תשובה:

* "ידוע אשר בלילה – החל מצאת-הכוכבים עד אחרי חצות לילה – אין אומרים תהילים (ובכלל זה – שיעור¹¹⁹, יום-הכיפורים והושענא-רבה"עשרת-ימי-תשובה תהילים החודשי)... לבד מראש-השנה,

¹²⁰ * לעניין עריכת נישואין בעשי"ת, הנה הרבי הזכיר ועורר לקיים "מנהג ישראל שאין נושאין נשים בעשי"ת" אבל לאחר שזירז הרבי לקיים נישואין "בהקדם הכי אפשרי"

¹²¹

, גם בתאריכים שלא נהגו אצלנו, צריך עיון אם זה מבטל גם את ההקפדה הנ"ל.

* בעניין סיוע לצורכי החגים – אף-על-פי שנתנו כבר לכבוד ראש-השנה, יש לבדוק שוב לאחריו, שמא כעת (לאחר שנתעלה בראש-השנה) עומד יהודי – בדרגתו עתה – במצב של "אין נכון לו", ולהשלים את כל¹²². החסר לו לצורכי החגים בימים הבאים.

קריאת-שמע שעל המיטה. לכאורה בלילה זה (מוצאי ר"ה) צריכים לומר תחנון גם לפני חצות, מכיוון שאין זה¹²³ "אסרו-חג".

, מלבד בצום גדליה שהוא תענית-ציבור.¹²⁴ * בעשרת-ימי-תשובה אין אומרים סליחות

יום שני

ג' בתשרי – צום גדליה

יום השנה להסתלקות הרבנית הצדקנית מרת דבורה לאה ע"ה בת אדמו"ר הזקן (בשנת תקנ"ג).

בתל-אביב לדעה המקדימה – 4:27¹²⁵. עלות השחר

בתפילת שחרית אומר הש"ץ "עננו" בברכה בפני עצמה, בין ברכת "גואל ישראל" ל"רפאנו", גם אם¹²⁷. אם אין כנ"ל – אומר הש"ץ "עננו" בתוך ברכת "שומע תפילה"¹²⁶ התפללו רק שלושה מתענים.

מי שאינו מתענה אינו נעשה ש"ץ, ואם נעשה ש"ץ – אומר "עננו" בברכת "שומע תפילה" כיחיד בתפילת

⁵מנחה.

אומרים תחנון, נפילת-אפיים, 'והוא רחום', עד 'שומר ישראל' ולא עד בכלל. אמירת סליחות. מתחילים "דרשו ומדלגים 'אשמנו', 'הרשענו ופשענו' ו'ויאמר דוד אל גד". בפיוט 'הורית' נהג הרבי לחזור את¹²⁸ ה' בהימצאו" כל ה'פזמון' בין כל בית ובית, וכמובן גם בסיום הפיוט. לאחר סיום הסליחות אומרים 'שומר ישראל', 'מתרצה ברחמים', 'אבינו מלכנו' הארוך (ואומרים בו 'חדש עלינו' 'כתבנו', כבכל עשי"ת), "ואנחנו לא נדע", וחצי קדיש¹²⁹

.

בכל עשרת-ימי-תשובה אומרים 'אבינו מלכנו' הארוך בשחרית ובמנחה אחר נפילת אפים, קודם "ואנחנו לא נדע"¹³⁰.

בהוצאת ספר-תורה בעשרת-ימי-תשובה, וכן בשבת שובה, אין אומרים שום תוספת על הנאמר בכל השנה,¹³¹ דלא כמנהג העולם.

¹³²מוציאים ספר-תורה וקוראים "ויחל משה" לשלושה קרואים, גם אם יש רק שלושה מתענים.

מי שאינו מתענה לא יקראוהו לתורה. ואם קראוהו לתורה וצר לו להודיע שאינו מתענה מפני חילול השם – יעלה¹³³.

את הפסוקים "שוב מחרון אפך", "ה' ה' אל רחום", "וסלחת לעווננו" – אומר הציבור בקול רם ואחריהם אומרם הקורא בתורה. כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, כשעלה לתורה, התחיל לאומרם עם הציבור, וסיים עם¹³⁴ הבעל-קורא.

* פרשת היום בתנ"ך – מלכים-ב כה,כב-כו. ירמיה מ,ז עד ס"פ מא.

בתפילת מנחה מוציאים ספר-תורה וקוראים "ויחל" כבתפילת שחרית, והשלישי הוא המפטיר. אין אומרים חצי קדיש אחר קריאת התורה. מגביהים וגוללים את ספר-התורה.

הפטרה: "דרשו ה' בהימצאו" (ישעיה נה, ו – נו, ח). לאחר אמירת ההפטרה אומר שלוש ברכות עד 'מגן דוד'. יהללו, חצי קדיש, שמונה-עשרה (הגבאי טופח על הבימה להזכיר 'עננו'), ואומרים 'עננו' בברכת 'שומע תפילה' (אם שכת, וכבר אמר ה' של סיום הברכה – אומרו בלא חתימה אחרי 'אלוקי נצור', קודם 'יהיו לרצון' (האחרון), והש"ץ בברכה בפני-עצמה בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו', כבתפילת שחרית. הנוהגים נשיאת-כפיים , וכשאינן נושאים-כפיים אומר הש"ץ ברכת-כוהנים.¹³⁵ בכל יום, נושאים כפיהם בתפילה זו

אחרי חזרת הש"ץ – תחנון, 'אבינו מלכנו' הארוך, קדיש תתקבל, לדוד ה' אורי, עלינו, קדיש יתום, אל תירא, ⁵אך צדיקים

כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו הנהיג מחדש את המנהג הישן (שמקורו במשנה), לומר 'דברי כיבושין' אחרי מנחה דתענית-ציבור: "כדאי לעורר על המנהג הנ"ל, שבמקומות שאפשר לפעול זאת, יאמרו אחרי מנחה (כמה מילים, לכל הפחות) 'דברי כיבושין', או מזמור תהילים המתאים לעניינים אלו, ובמקומות שמצד טירחא דציבורא [או מצד ביטול מלאכה, וכיוצא-בזה] אי-אפשר לפעול זאת – על-כל-פנים יהרהרו במחשבה עניין של 'דברי כיבושין', ומאחר ש'רחמנא ליבא בעי' – ובפרט עניינים הקשורים בתשובה, ש"עיקר התשובה בלב" ¹³⁶ – הרי "מחשבה טובה, הקב"ה מצרפה למעשה"

סיום התענית בתל-אביב בשעה 7:03.

יום חמישי ו' בתשרי

יום השנה להסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה שניאורסון, בת הרבנית הצדקנית מרת רחל ובת הרב הגאון והחסיד ר' מאיר-שלמה, אשת הרב הגאון החסיד והמקובל ר' לוי-יצחק, אם כ"ק אדמו"ר נשיא ¹³⁷דורנו. נסתלקה בשבת שובה תשכ"ה, בעלות המנחה, ומנוחתה-כבוד בניו-יורק

בנה, כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, נהג להתוועד ביום זה, גם כשחל בחול. כן יסד על שמה 'קרן חנה', ובהתוועדות ו' תשרי, כשחל בחול, נהג לערוך מגבית עבור קרן זו. כן נוסדו כמה מוסדות חינוך בארה"ק ¹³⁸ובעולם הנקראים "בית חנה"

יום שישי ז' בתשרי, ערב שבת שובה

לאחר קריאת הפרשה שמו"ת, בערב שבת-קודש אחר חצות, צריך לומר הפטרת 'שובה ישראל', וגם את ולמנהג רבותינו נשיאנו, בעש"ק אחר קריאת שמו"ת אומרים את ההפטרה 'וידבר¹³⁹ ההפטרה 'וידבר דוד' דוד', ובשבת-שובה לפני תפילת שחרית, קוראים את ה'שביעי' שמו"ת, ואז אומרים את ההפטרה 'שובה ישראל'.

. נר זה היו קולעים מפתילות,¹⁴⁰ מנהג-בית-הרב להדליק לשבת תשובה 'תשובה ליכט' (=נר תשובה) פתילה לכל אחד ואחד מבני הבית

¹⁴¹

. דייקו לעשותם משעווה. כשהתקינו את הפתילות בנר, היו קוראים בשם מי שעבורו מכינים את הפתילה

¹⁴²

¹⁴³ הרבי אמר: "מנהג חב"ד להדליק שלושה נרות-תשובה".

1) אודות חשבון הנפש הכללי בתפילת מנחה, ראה 'אוצר מנהגי חב"ד' עמ' נד, וש"נ.

2) ספר-המנהגים.

3) כיוון שטעם לבישתו (לדין שאין לובשים אותו בליל הסדר ובמועדים אחרים, דלא כמנהג מדינותינו שנזכר בשו"ע אדמוה"ז סי' תעב ס"ד) הוא רק "כדי להיות דוגמת מלאכי השרת" (כטעם הראשון שכתב בסי' תר"י ס"ט), וזה שייך רק ביום-הכיפורים – ראה 'המלך במסיבו' ח"א עמ' קטו, עיי"ש.

4) שם, מנהג בית רבנו, וכתב הרבי: "ואולי הטעם, דמדמינן לקידוש ולהפטרה וכו'" – אג"ק ח"ו עמ' קכה. [בירכה 'שהחיינו' – קיבלה עליה קדושת יו"ט, ואינה יכולה להתנות בזה, מובא מעירובין מ,ב]. המברך 'שהחיינו' בהדלקת הנרות, לא יברכנה שוב בקידוש, ספר-המנהגים עמ' 60.

5) לוח כולל-חב"ד.

6) שער-הכולל פי"ז ס"ב, ספר-המנהגים עמ' 25.

7) איגרות-קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח עמ' תכה.

8) לענין נגינת 'אבינו מלכנו' לפני תפילת ערבית, ראה 'אוצר' עמ' נח, שהרב' הסביר שלא ניגנו זאת בתפילת ערבית בר"ה תשד"מ, כיוון שבתפילה זו אין אומרים זאת בפועל, ומאז לא היתה שנה דומה לחברתה בענין זה, עיי"ש. ובפרט בש"ק, שאין אומרים בה 'אבינו מלכנו' כלל.

9) אג"ק ח"ז עמ' שסג. וראה 'אוצר' עמ' סא. קי.

10) ספר-המנהגים עמ' 26.

11) שם עמ' 60.

12) ספר-המנהגים.

13) זכרון תרועה", ואמרו לי בעלי-תפילה ותיקים מאנ"ש שכך יום בפרמ"ג סי' תקפ"ב בא"א ס"ק ד מעתיק " נהוג בפועל.

14) בשו"ע אדמו"ר (סי' קא ס"ג), ובקונטרס 'ומעין' (מאמר יא ספ"א) איתא, שבר"ה ויו"כ נהגו להשמיע קול (אך אין מזה ראייה שכך מנהגנו, כמו שהובא בלקו"ת המנהג לומר במוצש"ק "אל תירא עבדי יעקב"). אמנם בשו"ע מסיים "ואעפ"כ יותר טוב להתפלל בלחש אם יכול לכוון", ובכף-החיים (שם ס"ק טו) מביא הסתייגות מזה לפי המבואר בזוה"ק וכתבי האריז"ל וכו', שלא לומר שום תפילת עמידה בקול בכל זמן. וכן הוא בס' 'דרכי חיים ושלום' סי' קמח, עיי"ש. ואכן, לא ידוע מרבוינו ומגדולי החסידים שנהגו בזה.

15) מחזור השלם – הוראת כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח נ"ע, הובאה ב'התוועדיות' תשד"מ ח"א עמ' 28.

מחזור השלם. ספר-המנהגים. הוספות לשו"ע אדמוה"ז חלק ג-ד עמ' 1320, הערה 40. וראה 'אוצר' (16) עמ' סג.

סה"ש תרפ"ז עמ' 112. (17)

'אוצר' עמ' סח. (18)

לקו"ד כרך א מג,א. ספר המנהגים. (19)

'אוצר' עמ' סט. (20)

לענין נשים ששומעות קידוש, האם יענו אמן גם על ברכת 'שהחיינו', ראה הדעות בס' 'הליכות עולם' סי' 21) תקפ"ב בפתחי עולם ס"ק ד. 'קיצור דיני ומנהגי נש"ק וז"ט' עמ' לח הערה 14. ולמעשה נפוץ המנהג לענות. לענין 'שהחיינו' על הרימון ראה הע' 33.

שו"ע אדמוה"ז סי' תקצ"ז ס"א. בכלל, יש שמחה בר"ה, אלא שהיא באופן ד"וגילו ברעדה" (סה"ש 22) תשמ"ח ח"ב עמ' 613 הערה 13 וש"נ).

בשו"ע אדמוה"ז סי' קסז ס"ח, שנהגו להניח מלח על השולחן, לפי שהשולחן דומה למזבח, וברית מלח (23) מגן עליהם; ושע"פ הקבלה יש לטבול פרוסת המוציא ג"פ במלח. ולדעת הכה"ח סי' תקפ"ג ס"ק ד אין לבטל בשום סעודה טבילת הפרוסה במלח, למיתוק הגבורות.

הרה"ח ר' יוסף-יצחק שיחי' אופן. (24)

, ומלח הוא **לחם** אותיות **מלח** 'אוצר' עמ' עה. הטעם נתבאר בסידור עם דא"ח (עמ' 202 ד"ה להבין), ש (25) גימטריא ג"פ שם הוי"ה, עיי"ש.

ראה שו"ע אדמוה"ז סי' רעד ס"ג וסי' קסז ס"ד וסכ"ב. אולם מי שעלול מסיבה כלשהי לצאת מהחדר, (26) חייב לאכול תחילה כזית פת, כמבואר בסי' קעח ס"ג, אלא אם נשאר שם עכ"פ אחד מהמסובים, שם ס"ב.

המלך במסיבו ח"ב עמ' יג. כנראה כדי להוציא גם אותם בברכת העץ. (27)

ראה שו"ע אדמוה"ז סי' רו ס"ח וסדר ברה"נ פ"ט ס"ד. ע"פ הנפסק בשו"ע שם ס"ג, הפרי צ"ל שלם (28) בשעת הברכה, אבל הרבי נהג ככתוב בפנים, 'אוצר' עמ' עח.

המלך במסיבו ח"א עמ' נד, קיא, וח"ב עמ' שח. במקור האחרון מסופר גם שהשאר עוד חתיכה לאכול (29) עם ה'קומפוט' שבסוף הסעודה, ושלא בירך על ה'קומפוט'.

מנהג והוראה לרבים דכ"ק אדמו"ר מהור"צ, דלא כנפסק בשו"ע אדמוה"ז סי' תקפ"ג ס"ג. הטעם (30) נתבאר בארוכה במכתבו של הרבי הנדפס בספר-המנהגים עמ' 104: "כדי שיהיה היה-רצון סמוך לברכת הפרי, ותהיה הפתיחה דברכת פרי-העץ שייכת גם אליו... שיהיה לו מעין תוקף ברכה", עיי"ש.

לוח כולל-חב"ד, ע"פ הוראת הרבי במכתב, וכן 'מעשה רב', 'המלך במסיבו' ח"ב עמ' יג, 'אוצר' עמ' עט (31) (ולכאורה הוא ע"פ מש"כ בסדר ברה"נ פ"י ס"ב).

'רשימות' ד עמ' 8. סה"ש תש"ה עמ' 4. המלך במסיבו ח"א עמ' נד, קיא, ודלא כמובא בספר-המנהגים (32) עמ' 56. ראה 'אוצר' שם. כמובן, שהברכה חלה על התמרים והרימונים וכו' שהיו לפניו על השולחן באותה שעה (כנהוג), גם אם לא כיוון עליהם בפירוש (ראה סדר ברה"נ פ"ט ה"ד).

בליל א' דר"ה תשכ"ד לא בירך הרבי 'שהחיינו' על הרימון, והסביר כי כיוון להוציאו בברכת 'שהחיינו' (33) שבקידוש (המלך במסיבו ח"א עמ' עה. וכנראה לא היתה זו הנהגה קבועה). מי שרוצה לברך שהחיינו על , ייזהר שלא יהיה הפרי בפני המקדש בשעת הקידוש. **בנפרד** הרימון וכו"ב

שנזכרו בגמ' ובטושו"ע סי' תקפ"ג, כמ"ש בלוח כולל-חב"ד, וכן "כלל כל המינים"ל"ע אם הכוונה (34) אנשי מדינה ומדינה כלשונם" (שו"ע אדמוה"ז ר"ס זה), או שהכוונה רק למינים אלו. (א' המשב"קים מספר שהניח - מהמינים הללו - רק רימון וראש איל (בשני הלילות)).

אכילת ראש אחר במקום ראש איל, מקורה בשו"ע אדמוה"ז שם ס"ה, מהמג"א.

או סה"ש תש"ב עמ' 5. הרבי אמר 'לחיים' רק בהתוועדויות, אך לא על שולחן כ"ק אדמו"ר מהור"י צ – 35)
צר' עמ' פט.

סה"ש תש"ב שם. אודות פיוטי האריז"ל ('אזמר בשבחין וכו'): הרבי (שנהג כמנהג אביו לומר פיוט זה בביתו בכל שבת) לא אמרם בסעודות שהיו בבית אדמו"ר מהור"י צ (שם לא נהגו לומר זאת גם בשבת רגילה. ומה גם בקביעות זו, שענייני שבת נאמרים בלחש), ואולי לכן לא נדפס במחזור השלם – 'אוצר' עמ' עה.

סידור אדמוה"ז. ואם כבר אמר שם ה' שבברכת 'בונה ירושלים', י"א שעדיף לסיים "למדני חוקיך" (ע"פ 37)
האמור בלוח כולל חב"ד בחה"ס. וראה כה"ח סי' קפח ס"ק כז, ומש"כ ב'התקשרות' גיליון תכח עמ' 18 הע'
24, וש"נ).

מחזוה"ש, וכן הורה הרבי, 'אוצר' עמ' פו. 38)

'אוצר' עמ' פה, עיי"ש. 39)

מחזוה"ש. הוראת כ"ק אדמו"ר מהור"י צ – 'התוועדויות' תשד"מ ח"א עמ' 28. 40)

מטה-אפרים סי' תקפ"ד ס"ב. וראה 'אוצר' עמ' צ. 41)

536. לקוטי-שיחות, כרך כט עמ' 42)

סה"מ תש"ג עמ' 11, מא"ר סי' מו ס"ק טו בשם מהרש"ל. 43)

'אוצר' עמ' צב. לא נהוג כהאשכנזים שהש"ץ מתחיל את הניגון, כולל תיבת 'המלך', במקומו הפרטי, (44) ורק בהגיעו לעמוד ממשיך לומר מתיבת 'ושב' ואילך.

45) שם עמ' צג.

ספר-המנהגים עמ' 61, וראה קצוה"ש יט בבדה"ש יז. 'אוצר' עמ' צה. ס' 'הפסק בתפילה' (תשס"א) עמ' 46) לז' הע' 21, עמ' נב הע' 24, עמ' נד הע' 31 וש"נ. 'התקשרות' גיליון תצט ס"ע 15. וע"ע.

" היא בקשת דבר **לחיים** ולא בקשה, וזכרנו **שבח** אג"ק ח"ג עמ' ה. ומבאר הטעם, ד'מי כמוך' הוא מועט לאחר שכבר אמרו הציבור בתפילת לחש "וכתוב

לחיים טובים

", ולכן הם אינם אומרים אותו.

48) מחזוה"ש, 'אוצר' עמ' צח.

49) שם, עמ' צו.

50) שם, עמ' קו.

51) ודלא כמנהג העולם, 'אוצר' עמ' קד.

שער-הכולל כו, ה. 'אוצר' שם, ודלא כנדפס במחזור תשמ"ט. ועצ"ע מדוע מזכירים בר"ה יום הדין ולא (52) ביום הכיפורים, כמו שהקשה שם בעמ' רכא (וצ"ע אם יש אישור כלשהו מהרבי לנוסחאות אלו).

, וצ"ב מנהגנו בזה. **בלחשי**ש נוהגים שהש"ץ אומר את התיבות "הנני... ממעש", "ונא... אהבו" (53)

לענין כיסוי הפנים – כסף-משנה הל' ע"ז פ"ו ה"ו, וראה להלן הערה 57. 54)

'אוצר' עמ' קלא. 55)

ידוע הפתגם, שה'עולם' נוהגים להרעיש ב'ונתנה תוקף' באמירת "ותשובה תפילה וצדקה, מעבירים..." (56) ואילו בבתי-כנסת חב"ד מרעישים ב"ואתה הוא מלך..." (אף שהרבי מלמד זכות על ה'עולם', בלקוטי-שיחות כרך יט עמ' 296 ד"ה ואדרבה). וראה כיו"ב בס' 'המלך במסיבו' ח"ב עמ' כה.

סדר האמירה חזן וקהל, כרגיל בכ"מ: החזן מתחיל בקול, והקהל אומר עד "את גזר דינם". החזן חוזר מ"כבקרת" עד שם. הקהל מתחיל "בראש-השנה... ומי ירום", ובסיימו אומר החזן את כל הקטע בקול רם. (והחזן חוזר), ובקול רגיל "כי כשמך... וכחלום יעוף", והחזן אח"כ אומר הקהל בקול רם "ותשובה... הגזירה" אומר זאת (עכ"פ את הסיום) בקול רם. אח"כ אומר הקהל בקול רם "ואתה... וקיים" (והחזן חוזר), ובקול רגיל "אין קצבה" עד גמירא, וכשמסיימים, מתחיל החזן "כתר".

'אוצר' עמ' קלב, וש"נ. 57)

אין רוקקין כאן כלל כמנהגנו ב'עלינו' (ראה 'רשימות' קפג עמ' 10) – שמא מפני שהוא באמצע שמו"ע, ע' בשו"ע אדמוה"ז סי' צז ס"ב.

מנהגנו ליפול על פנינו גם בראש-השנה (דלא כמ"א וא"ר סו"ס קלא), כמפורש במנהגי מהרי"ל עמ' רצז, הובא גם באלף-המגן למטה-אפרים שם. ולכאורה מתאים למבואר בחסידות שבראש-השנה הביטול הוא מוחלט.

רגילים שהנשים אינן כורעות, ואולי משום צניעות. (וראה בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב או"ח סו"ס ער).

[וכן בריצפה המצופה שטיח בד או פלסטיק]. ע"ד ריצפת אבנים – מציין הרבי לשו"ע הב"י או"ח סו"ס 58) קלא, רמ"א ונו"כ – ספר-המנהגים. למעשה, רגילים להיזהר גם במרצפות המצויות בארצנו הק' כיום, אף שהן עשויות אבן מרוסקת עם מלט לבן ואינן בגדר 'אבן משכית' (ראה ערך זה באנציקלופדיה התלמודית).

מט"א סי' תקצ"ב ס"א. (59)

ראה הלשון בסידור, ובשעה"כ סי' מג ס"ק יג. (60)

משו"ע אדמוה"ז סי' קכח סנ"ח מוכח, שגם המתפלל במניין שאין מנגנים, אומר 'רבש"ע', עיי"ש. (61)

גם חלק מהפסוקים בפרק של כאו"א בתהילים עם רש"י, היום 'רשימות' יד עמ' 28. ולכאורה צ"ל (62) כמנהגנו בכל ר"ח.

ספר-המנהגים שם. המקור לאמירת 'תקעו' (בלבד) הוא ב'מנהגים' (טירנא) ובלבוש. (63)

סידור אדמוה"ז. ואם שכח 'רצה', יאמר הנוסח דש"ק לבד. ואם נזכר בזה אחר שאמר 'ברוך', פשוט (64) שלא יחזור, כיוון שלהסוברים שמצווה להתענות ביום ראש-השנה ה"ז גם כשחל בשבת.

שו"ע אדמוה"ז סי' תקפ"ג ס"ח. לוח כולל-חב"ד (ונשמטה דעת המקילין שבשו"ע לישן אחר חצות היום). (65)

וגם כשחל בחול, ובכל יו"ט, הדין כן – שו"ע אדמוה"ז סו"ס תצה וסי' תקי"ג. (66)

שו"ע אדמוה"ז סי' תר ס"ב. (67)

ספר-המנהגים עמ' 62. וראה 'אוצר' עמ' קמ. (68)

משיחת ו' תשרי תש"ל – ראה המובא ב'אוצר' עמ' קמו. (69)

מט"א סי' תקצ"ז ס"א. וראה שע"ת סי' תקי"א ס"ק ד. (70)

משנ"ב סי' תקי"ד ס"ק לה. (71)

משמעות שו"ע אדמוה"ז סי' רסג ס"ח, דלא כמט"א סי' תרכ"ה ס"ג, ראה 'קיצור דיני נש"ק' פרק ו' (72)
הערה 2.

מט"א סי' תקצ"ט ס"ט. (73)

במחזזה"ש כאן לא הובא 'ויתן לך'. והטעם, כמ"ש באבודרהם סוף סדר מוצ"ש שאומרים זאת כדי (74)
"שיתברכו במעשה ידיהם", וכן מובא מס' כל-בו, וא"כ אין זה שייך ביו"ט.

ספר-המנהגים עמ' 39. (75)

סה"ש תש"ה עמ' 4, ועוד, 'אוצר' עמ' פב. (76)

'אוצר' שם. (77)

'המלך במסיבו' ח"ב עמ' קמד (לכאורה בגלל שאז אין מחליפים את 'לחם הפנים' במקדש, ראה שו"ע (78)
הזהר ו'אבן השהם' סי' עדר). וצ"ע בהבדל שבין ליל שבת ויומו (שערי הל' ומנהג ח"א סו"ס קמג) אם שייך
גם ביו"ט. וראה גם ברמ"א שם ס"א ובשו"ע אדמוה"ז שם ס"ב ובנסמן במהדורה החדשה שם.

שם עמ' צ, והטעם מובא משדי-חמד בשם הרוקח, כיוון שחביבה מצווה בשעתה. ולהעיר, שבישיבת (79)
תו"ת בבית-חיינו לא הקפידו שלא לשתות בבוקר ראש-השנה קודם התקיעות, וכן פסק שם המרא-דאתרא
הגרז"ש דבורקין ע"ה ('כפר חב"ד' גיליון 733 עמ' 66. גיליון 734 עמ' 74). ואולי מחשיבים את הכל כחלשים
לענין זה.

ולכאורה כל זה (וכש"כ ידיעת ההנהגה בפועל באם חלה טעות כלשהי, וכמובן – מבעוד מועד) חל גם (80) על כל התוקעים ב'מבצע שופר', ובפרט המוציאים רבים י"ח. אגב, יש להימנע מלתקוע לפני התפילה כדי להוציא נשים וזקנים כאלה שניתן לתקוע להם אחרי ג' שעות ביום (ע"פ שו"ע אדמוה"ז סי' תקצ"א סו"ס יד), משא"כ ב'מבצעים', שאין לדעת אם ימצאו שוב אותו אדם לתקוע לו במשך היום, כמובן.

(הכל'אוצר' עמ' צח. אגב, מסיבה טכנית (כתוצאה ממה שהורגלו שהן הציבור והן הש"ץ אומרים (81) מורגל בקהילות האשכנזיות (וגם בין אנ"ש) באמירת הפיוטים, לקשר את חציו

השני

של כל חרוז עם חציו

הראשון

של החרוז

הבא

, וזאת כמובן בניגוד למשמעות הפיוט (ע' בזה בקובץ 'בית אהרן וישראל' גיליון קט, עמ' קלג-ה), וק"ו בפיוט זה האחרון, שלא לבוא לידי חירוף ח"ו באמירת: "לעדי עד – מלך אביו".

ניגון זה הוא בבירור מעשרת הניגונים של אדמו"ר הזקן – ספר הניגונים ח"א ניגון ו. (82)

'אוצר' עמ' קב. (83)

'אוצר' עמ' קא. (84)

שו"ע אדמוה"ז סי' תקפ"ד ס"ט. (85)

התוועדיות תשמ"ג ח"א עמ' 56, ומסיים שאינה הוראה לרבים, אלא כל אחד יחליט בעצמו כיצד (86) להתנהג בזה, ע"כ. וכיוון שאומרים זאת בלחש, לא נהגו אלה שיש להם אב ואם לצאת מביהמ"ד של הרבי.

שבח-המועדים (תשנ"ג) ס"ע 23. (87)

'אוצר' עמ' קו. (88)

'שערי הלכה ומנהג' או"ח סי' רמב, מלקו"ש כרך לט עמ' 43 ואילך. (89)

דיוקים באמירתם: הרב' היה אומר 'במרחב'; 'האמנת' – כנדפס במחזור, 'אוצר' עמ' קיז, עיי"ש. (90)

ליקוטי-שיחות, כרך לט, עמ' 44 הע' 7, ודלא כמ"ש ב'אוצר' עמ' קיח. (91)

'אוצר' עמ' קיג, קיט, וש"נ. (92)

הרב' לא אחז השופר בידו בשעת הברכה, כמשמעות המטה-אפרים תקפ"ה ס"ג ונו"כ, ולא כמובא בפסקי-תשובות שם אות ד.

כי אז יש חשש הפסק אפילו בדיעבד על הברכה, שו"ע אדמוה"ז סי' קכד סו"ס ב. (93)

שו"ע אדמוה"ז סי' תקצ"ב ס"ז. (94)

'אוצר' עמ' קיט. (95)

אג"ק כ, עמ' לט. המלך במסיבו ח"א עמ' נה באריכות, שזו הוראה לרבים. 'אוצר' עמ' קכא, וש"נ. (96)
המקור בשו"ע אדמוה"ז סי' תקצ סו"ס ד (מהב"ח ע"פ מנהגי מהרא"י טירנא): "ויש עושין בסוף הג' שברים קול
" (=עכ"פ יותר מכוח אחד, דאל"כ הוא כתרועה, דלהלן שם סט"ו). **תקיעה** פשוט, כעין

שו"ע אדמוה"ז סי' תקצ"ב ס"ז. (אף שבחידושי הצמח-צדק על הש"ס עמ' עו משמע שא"צ להאריכו כ"כ, (97)
אלא די שיהא ארוך יותר מכוח אחד, עיי"ש).

'אוצר' עמ' קכב, וש"נ. (98)

שו"ע אדמוה"ז סי' תקצ"ט (כנראה נהוג גם בלחש בב' נשימות, למרות שבא"א להרה"צ 99) מבוטשאטש שם סוס"ב לא כ"כ). המובא ב'אוצר' עמ' קכב, שכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע הפסיק בנשימה גם במיושב, והרבי סיפר זאת והסתפק "אם הוא מצד הבריאות או מצד העניין" – לכאורה מובן מכך שלא קיבל זאת כהוראה לרבים (למרות שגם המסופר ב'רשימות' קיג עמ' 20 תואם זאת). ובפרט שע"פ המובא ב'הערות וביאורים – אהלי תורה' גיליון תתל"ה עמ' 99, בפועל תקע הרבי במיושב בנשימה אחת. וע"ע.

אם תקע קול כלשהו בשתי נשימות, לא יצא (שו"ע אדמוה"ז שם ס"ח. וראה הנסמן בשבח-המועדים עמ' 27 הע' 9).

פנימיים. ו"א דהיינו 'ציור פניגעגועים'. ועניינו – לא וידוי על חטא ועוון, אלא **במחשבה** 100) הכוונה ל'ידוי' הרבי' – 'אוצר' עמ' קכד, עיי"ש, וש"נ.

101) לקו"ש שם. וראה 'אוצר' עמ' קכו.

ב'לוח השמטות ותיקונים' ל'סידור אדמוה"ז עם ציונים והערות' (לונדון תשס"ה, עמ' עב) מסיק שיש לבטא הר"ת קשר"ק וכו' כצורתם הקצרה (קשר"ק וכו"ב) ולא במילואם.

102) בקונטרס 'לימוד החסידות' עמ' 11 נאמר: "על-פי הנהגות הקבלה, הנה אחר התקיעות צריך הבעל תוקע לילך למקומו, לשבת ולשאת פניו אל העם, והם יסתכלו בו", אך הרבי הדגיש שא"ז ממנהגי חב"ד עמ' מענה להרה"ח ר' דוד שיחי' קרץ מעפולה, ועד"ז ב'המלך במסיבו' ח"א אלא 'מנהג ישראל' [כללי] – קיג, 'אוצר' עמ' קכו. [ונוהגין בזה בפועל, כולל רבותינו נשיאינו והרבי עצמו ('המלך במסיבו' ח"ב עמ' קצא)].

103) מובא ב'אוצר' עמ' קכו.

104) שו"ת מנחת-אלעזר ח"ד סי' לז (ובלוח כולל-חב"ד כ' שמשמיעין לציבור קודם תפילת-לחש, שמי שעומד באמצע הברכה יפסיק מתפילתו וישתוק כדי לשמוע התקיעות). התוקע מעומד עומד על הבימה, ו"א שכך הורה הרבי לתוקע דמעומד הרה"ח ר' יוסף-מנחם-מענדל טננבוים ע"ה, וראה במטה-אפרים סי' תקצ"ב ס"ט.

105) 'אוצר' עמ' קלד.

106) שו"ע אדמוה"ז סי' תקצ"ב ס"ז.

107) שלא יקטרג אחר התפילה שהולכים ואוכלים ושותים ושמחים לומר שאין יראים מאימת הדין – לבוש סי' תקצ"ו ס"א, מחזור השלם (אם כי אדמוה"ז שם הביא טעם אחר, שמא מקצת הציבור לא שמעו כל התקיעות כראוי).

ה'שברים-תרועה' דתקיעות אלו תוקעים בנשימה אחת, כמו בתקיעות דמיושב (כך תקעו באטבוצק אצל כ"ק אדמו"ר מהור"צ נ"ע וכן אצל הרבי, שבח-המועדים עמ' 30 בשם התוקע דמעומד).

108) לשון שו"ע אדמוה"ז סו"ס תקצ"ו.

109) שו"ע אדמוה"ז סי' תקפ"ט ס"ב.

לא מצאתי מקור מפורט ע"ז בשיחות ומכתבי הרבי (ראה אג"ק ח"ח עמ' יג). ולכאורה הכוונה ב'מבצע שופר' היא גם לזכות את הנשים בשמיעת קול שופר, כשם שעושים כן בנטילת לולב (בספר-המנהגים עמ' 67: "בני ישראל"). **ובנות**

110) כשאין באר וכדומה, עדיף לדחות אמירת תשליך ל"ג מדות', כדלהלן. אולם אם לא נראה שיגיעו לבאר וכד' בעש"ת, או כשח"יבים להיות בראש-השנה בתשליך ללא באר – ראה ב'כפר חב"ד' גיליון 536 עמ' 14 הוראת הרבי להרה"ח ר' יעקב-יהודה הכט ע"ה שבליט ברירה די אפילו בברז פתוח.

במט"א (תקצ"ח סו"ס ד) כ' שנוהגים לילך גם אם כבר שקעה החמה, עד הלילה.

111) סידור אדמוה"ז.

112) ספר-המנהגים עמ' 57.

(113) המלך-במסיבו ח"ב עמ' כ ('אוצר' עמ' קמה).

(114) ראה 'אוצר' עמ' קמז-קנג.

(115) כן דייק הפרמ"ג במש"ז ר"ס תצ"א מל' הלבוש, וכ"מ במנהגי מהרי"ל (הוצאת 'מכון ירושלים' עמ' רכד), שעוסק גם בפרטי הבדלה במוצאי יו"ט ואינו מסייג את אמירת הפסוקים רק למוצ"ש (ולא כמנהג העולם המובא במט"א תר"א ס"י, שלא לאומרם).

(116) 'אוצר' עמ' קנה, מסה"ש תש"ז ס"ע 61.

(117) מאה-שערים לג,א.

(118) לקוטי-שיחות, כרך י"ד, עמ' 372.

(119) הוראת הרבי, ספר-המנהגים עמ' 20.

(120) אג"ק ח"ט עמ' רה (ממטה-אפרים סי' תרב ס"ה, קיצור שו"ע סי' קל ס"ד) ומבאר שם שזה נעשה כדי לקיים אח"כ את המצווה מן המובחר.

(121) 'שערי הל' ומנהג' ח"ה ר"ס קנח (ועד"ז ב'צדיק למלך' ח"ז עמ' 227. 'התקשרות' גיליון קסא עמ' 18), וראה שו"ת יחוה-דעת ח"א סי' מה.

(122) שיחת יום ב' דראש-השנה תש"מ ס"ג (בלתי מוגה).

(123) ראה 'התוועדיות' תשמ"ג ח"ג עמ' 1414. במוצאי יו"ט מוזכר שם רק עניין אסרו חג, וא"כ לכאורה הפעם דינו כמו ר"ח וכדומה, שנטיית הרבי שם היא להכריע שבמוצאייהם אומרים תחנון, וא"כ הפעם צ"ל

תחנון גם לפני חצות.

(124) ספר-המנהגים עמ' 58. והטעם ב'התוועדויות' תש"נ ח"ב עמ' 367, מוגה, בשם הצמח צדק, לפי ש"עד **"עשיה**, ומכאן ואילך – מצות **אמירה**כאן (עד ר"ה) – מצות

עד עה"ש. וראה **בתענית-ציבור** שמותר לאכול (125) בסידור אדמוה"ז, 'סדר ספירת העומר', איתא ב'סידור רבינו הזקן עם ציונים והערות' עמ' תרכ"ו, וש"נ. מאידך ראה הנמסר בשם הרבי ב'התקשרות' גיליון קא ס"ע 17, שבת"צ אין להחמיר בזה.

(126) ספר-המנהגים עמ' 45. אג"ק חט"ז עמ' שיג. לוח כולל-חב"ד תענית אסתר, מהערות הרבי ללוח תשט"ז.

ש"ץ ששכח 'עננו': נזכר לפני השם של חתימת רפאנו – חוזר ל'עננו', ואח"כ אומר שוב 'רפאנו'. נזכר אח"כ – אומרה בשומע תפילה וחותר העונה בעת צרה ושומע תפילה. נזכר אח"כ – אומרה ברכה בפ"ע אחרי 'שים שלום' (לוח כולל חב"ד, וראה סי' תקס"ה ס"א-ב ובאחרונים).

(127) משנה-ברורה סי' תקס"ו ס"ק יג.

(128) למרות שמהרשימה שבספר-המנהגים משמע שיש להתחיל "כי על רחמין", הרי למעשה כשהתפלל **להתלפני** התיבה הרה"ח ר' שניאור-זלמן דוכמן ע"ה במנין של הרבי התחיל כנ"ל. ואף מצד הענין אין מקום **חיל** בתיבת "כי" שהיא נתינת-טעם על מה שנאמר תחילה.

[עמ' 162, שו"ה ביראתך]: "כי זה כל האדם. כי חנון ורחום אתה" חסר כאן רובו **העירוננו בנוסח הסליחות** של חרוז [וכדמוכח ממה שהחרוז כאן הוא של 4 צלעות, בניגוד לכל הסליחה שהיא של שלש שלש. וגם – ה'סליחה' היא ע"פ א"ב, וחסרה אות ח'], וצ"ל [אחר "כי זה כל האדם" שהוא סיום החרוז המתחיל באות ז]:

חוקות העמים תהו. חשוקין אחרין ינהו

. כי חנון ורחום

הוא

.

[עמ' פג, שו"ה עד למעלה]: "תִּתֶּךָ חֲזוֹן הַפִּיכָתִם" צ"ע אם יש פירוש לזה. **שם, הורית דרך תשובה** ובנוסחאות ישנות [ומתוקנות]: "תִּתֶּךָ". והפירוש מובן [כאשר נתת].

129) ספר-המנהגים עמ' 52.

130) 'אוצר' עמ' קנט. 'משנה אחרונה' של הרבי שאמירת א"מ תלויה באמירת תחנון, 'אוצר' עמ' קסו ס"ל, 'התקשרות' גיליון שכט עמ' 19 וגיליון שלא עמ' 18 (וראה משנה ראשונה שם עמ' קס ס"ט. ס' 'דרכי חסד – מנהגי ח"ק חב"ד', ברוקלין תשל"ה – עמ' קסב, עיי"ש וש"נ). ולמרות שהיו גם אח"כ מקרים שנהג אחרת – הרי כך נדפס בסידור בהסכמתו.

131) 'אוצר' עמ' קס.

132) ספר-המנהגים עמ' 45.

133) משנ"ב סי' תקס"ו סוף ס"ק כא.

134) ראה 'התקשרות' גיליון מ ס"ע 18.

135) ולכאורה יש לנוהגים כך להקפיד עכ"פ כהספרדים שלא לשאת כפיהם אלא תוך חצי שעה שלפני השקיעה (כף-החיים סי' קכט ס"ק ז, ע"פ הב"ח. וראה לוח דבר בעתו, ילקוט יוסף ח"ה – מועדים עמ' 550 וש"נ, ונטעי-גבריאל – בין-המצרים פ"ג ס"ו וש"נ).

136) לקוטי-שיחות כרך כ' עמ' 352, וש"נ. וחבל שככל הידוע טרם הונהג הדבר בפועל אפילו בין אנ"ש (מלבד הצפייה במראות-קודש מדברי הרבי במקום שאפשר).

137) מזכרונותיה – בספר 'אם בישראל', הוצאת קה"ת, כפר-חב"ד תשמ"ג. תולדותיה בספר 'עטרת מלכות', חיפה תנש"א, עמ' 225 ואילך.

138) ספר-המנהגים עמ' 88.

139) כיוון שההפטרה השייכת (יותר – ע' לקוטי-שיחות, כרך ט עמ' 61 הע' 5) לפ' האזינו היא 'וידבר דוד', אלא שבשבת שבין ר"ה ליוה"כ מפטירין תמיד 'שובה', כמבואר בטוש"ע סי' תכח. וע"פ מנהג רבותינו (היום יום ד' טבת, וראה אג"ק סוף כרך ח"י שהאמור שם הוא "בהנוגע לפועל") לומר את הפטרת הפרשה בעש"ק ואת ההפטרה שאומרים בפועל בש"ק – צ"ל גם כאן כך.

140) שם עמ' 58.

141) בסה"ש תש"ד דלהלן מספר אדמו"ר מוהרי"צ, שהניחו גם עבורו פתילה בילדותו. וראה הנסמן ב'אוצר מנהגי חב"ד' עמ' קסז.

142) סה"ש תש"ד עמ' 7, תש"ה עמ' 14.

143) שיחת ו' תשרי תשמ"ב סל"ג ('התוועדות' תשמ"ב ח"א עמ' 67, בלתי מוגה). וע"ע ב'כפר חב"ד' גיליונות: 1165, 1170, 1171.